

Willelmus de Perci.  
Bernardus Pancevolt.  
Richardus Puingant, vel Puniant.  
Milo Portarius.  
Willelmus Peurcl.  
Walterus filius Ponz.  
Drogo filius Ponz.  
Radulfus de Pomerai.  
Radulfus Paganel.  
Willelmus de Poilgi.  
Ranulfus Perrel.  
Hugo pincerna.  
Osbernus piscator.  
Robertus pincerna.  
Willelmus Pantulf.  
Picot.  
Richardus pincerna.  
Rogerus Pictaviensis.  
Theodoricus Pointel.  
Radulfus Pinel.  
Alvina uxor Phin.  
Herbrandus de Ponte-Adomari.

## R

Gilbertus filius Richerii de Aigle.  
Turstinus filius Rolf.  
Walterus filius Rogeri.  
Herbertus filius Remigii.  
Willelmus filius Richardi.  
Reinbaldus presbyter.  
Robertus filius Rolf.  
Gozelinus de Rivere.  
Wido de Reinbodcourt.  
Reinbaldus.  
Willelmus filius Rogeri.  
Heraldus filius Radulf comitis.  
Rogerus filius Radulf.  
Osbernus filius Richardi.  
Richardus.  
Rainaldus vicecomes.  
Robertus de Rodelont.  
Rainaldus.  
Restohlus.  
Robertus filius Rotscelini.  
Rogerus filius Reimardi.  
Radulfus arbalistarius.  
Rabellus.

S  
Edwardus Saresheriensis.  
Willelmus filius Stur.  
Robertus de Stadfort.  
Radulfus filius Seifridi.  
Hugo Stireman.  
Richardus Sturmid.  
Willelmus de Scoires, vel Scochies.  
Osbernus de Salceid.  
Walterus de Sancto Walerico.  
Robertus de sancti Legire.  
Harduinus de Scalers.  
Gislebertus filius Solomonis.  
Swain vicecomes.  
Osbernus filius Ric. Scrufe.  
Swainus de Essex.  
Willelmus Specs.  
Walterus filius Secheri.  
Sibodus.  
Stephanus.  
Nigellus de Stadford.  
Eudo filius Spirewic.  
Ranulfus de sancto Walerico.  
Sasselinus.  
Hugo de sancto Quintino.  
Stainardus.  
Starcolsus.  
Robertus de Stratford.  
Swain.

T  
Henricus thesaurarius.  
Durandus tonsor.  
Radulfus de Todeni.  
Gislebertus filius Tuoldi.  
Judhel de Totevais.  
Richardus filius Tuoldi.  
Robertus de Todeni  
Radulfus Tailebosch.  
Berengarius de Todeni.  
Torchillus.  
Ilbertus filius Tuoldi.  
Turstinus.  
Robertus filius Tethaldi.  
Tuoldus.  
Hugo filius Turgisi.  
Osbernus filius Tezzonis.

Gislebertus Tisun.  
Willelmus Tailebosc.  
Turchillus praepositus.  
Ivo Tailebois.  
Tibellus.  
Tovi.  
Turchil de Warwik.  
V  
Ilamo vicecomes.  
Walorannus venator.  
Croc venator.  
Aiulfus vicecomes.  
Humfredus Vis de Lew.  
Baldewinus vicecomes.  
Albericus de Ver.  
Petrus de Valognes.  
Bertran de Verdon.  
Swain vicecomes.  
Durandus vicecomes.  
Robertus de Vesci.  
Rogerus venator.  
Richardus Vernon.  
Walterus Vernon.  
Radulfus venator.  
Robertus de Verli.  
Ulketel.  
Vavasores regis.  
Rainaldus vicecomes.  
Ogerus filius Ungemar.  
Willelmus de Warene.  
Willelmus filius Widonis.  
Walterus de sancto Walerico.  
Aluredus nepos Wigoti.  
Urso de Vircestria.  
Wlmarus.  
Joannes filius Valerganni.  
Willelmus.  
Osbernus filius Walteri.  
Winemarus.  
Goiffredus de Wirce.  
Turchil de Warwike.  
Walchelinus.  
Robertus filius Willelmi.  
Willelmus hostiarius.  
Joannes nepos Waleranni.  
Willelmus de Watevilla.

## VERBA WILLELMI CONQUESTORIS

## IN EXTREMIS POSITI.

(ORDERIC VITAL, lib. vii, p. 656, apud DUCHESNE, *Script. Rer. Norm.*)

Multis, inquit, o amici, gravibusque peccatis onus-  
stus contremisco, et mox ad tremendum Dei ex-  
amen rapiendus, quid faciam ignoro. In armis enim

ab infancia nutritus sum et multi sanguinis effusione  
admodum pollutus sum. Nullatenus enumerare pos-  
sum mala quæ feci per 64 annos, quibus in hac

æruminosa vita vixi, pro quibus absque mora ratio-  
nem reddere nunc cogor æquissimo Judici. Dumi  
pater meus, sponte proficiens in exsilium, commisit  
mihi Northmanniæ ducatum, tenellus eram puer,  
ut pote octo annorum; ex quo tempore usque nunc  
semper subii pondus armorum. Ipsunique jam du-  
catum sere 56 annis gessi in discrimine bellorum.  
Mei quibus præteram, mihi saepe insidiati sunt et  
damna gravesque injurias mihi nequiter intulerunt.  
Turchetillum nutritionum meum et Osbernum, Herfa-  
sti filium, Northmanniæ dapiferum comitemque Gis-  
lebertum patrem patriæ, cum multis aliis reipublicæ  
necessariis fraudulenter interfecerunt. His itaque  
rebus gentis meæ fidem expertus sum. Noctibus  
multoties, cognitorum timore meorum, a Gualterio  
avunculo meo de camera principali furtim exporta-  
tus sum, ac ad domicilia latebrasque pauperum, ne  
a perfidis qui ad mortem me quærebant invenirer,  
translatus sum.

Northmanni, si bono rigidoque dominatu regun-  
tur, strenuissimi sunt, et in arduis rebus invicti  
omnes excellunt et cunctis hostibus fortiores su-  
pare contendunt. Alioquin sese vicissim dilaniant  
atque consumunt. Rebelliones enim cupiunt; seditiones  
enim appetunt et ad omne nefas prompti sunt.  
Rectitudinis ergo forti censura coerceantur et freno  
disciplinæ per tramitem justitiae gradiri compellantur.  
Si vero ad libitum suum sine jugo, ut indomi-  
tus onager, ire permittuntur, ipsi et principes eorum  
penuria et confusione probrosa operientur. Pluribus  
hoc experimentis jamdudum edidici. Proximi con-  
sanguineique mei, qui debuissent contra omnes mor-  
tales me omnimodis tutari, frequenti conspiratione  
facta in me surrexerunt et pene omnem patris mei  
hæreditatem mihi abstulerunt.

Guido, Rainaldi, Burgundionum ducis, ex Adelisa  
auita mea filios, malum mihi pro bono reddidit.  
Nam ego eum de alia regione adventantem benigni-  
ter suscepseram, ac ut unicum fratrem honoraveram,  
ataque Vernonum et Brioniam partemque Northman-  
niæ non modicam donaveram. Ille vero verbis et  
actibus mihi derogavit, me nothum degeneremque  
et principatu indignum detestatus indicavit et hosti-  
liter diffamavit. Quid plura referam? Fidem suam  
mihi mentitus in me rebellavit, proceresque meos  
Ranulfum Bajocensem, ac Haimonem Dentalum, et  
Nigellum de Constantino, aliosque multos mihi sub-  
traxit, secumque perjuros esse nefario monitu  
coegit. Immemor itaque hominii et fidelitatis quam  
mihi juraverat, totam Northmanniam auferre sat-  
egit. Sic igitur adhuc imberbis in illum coactus sum  
arma levare et in planicie apud Walesdunas contra  
consobrinum hominemque meum dimicare. Tunc,  
auxiliante Deo qui justus judex est, inter Padomum  
et Argentias [Argentonium; et in al. cod., Bajocas]  
hostes vici, quibus notu Dei subratis, patrium jus  
libere possedi. Deinde munitionem Brioniæ obsedi.  
Guidonem vulneratum et de bello fuga elapsum in-  
clusi, nec inde discessi, donec hostem publicum de-

A Neustria expulerim et cuncta ejus munitimenta obti-  
nuerim.

Non multo post alia mihi gravissima adversitas  
oborta est. Patrui namque mei Malgerius, Rothoma-  
gensis archiepiscops. et Willelmus frater ejus, cui  
Archas et comitatum Calogii gratis dederam, me  
velut nothum contempserunt, et Henricum regem et  
Engelrannum, comitem Pontivi, contra me accer-  
serunt. Mox ego ut in Constantino hujusmodi rumo-  
res auditui, multis dissidentibus iter inivi. Ali-  
quantos milites qui ferventiores ad ictus dandos  
erant Archas præmisi, et ipse cum exercitu non  
grandi subsecutus arduam munitionem obsedi. Sed  
antequam rura quæ inter duo flumina sunt, Sedam  
et Garuminam attigissem, præcursores mei præoccu-  
paverunt Engelrannum comitem in castrum intrare  
festinantem, ipsumque fortiter pugnantem, quia  
miles erat asperrimus, occiderunt et agmina ejus  
fugaverunt. Obsidione gravi castrenses cōrcui et  
perjurum comitem exsulare coegi; nec in omni vita  
sua redire ad id quod amiserat permisi. Protervuni  
quoque præsulem qui hec Deo devotus, nec mihi  
fidus erat, de pontificali sede per decretum papæ  
deposui et Maurilium venerabilem cœnobitam, quem  
mihi Dens de Florentia, civitate Italæ, transmiserat,  
in loco ejus subrogavi.

Henricus, regali potentia fretus et militari auda-  
cia férvidus, hostiumque meorum derogationibus  
admodum stimulatus, saepe visus est inc, velut  
inermem, conculcare, multisque modis proterere  
et indebita nihi jura imponere. Saepè cum ingenti  
armatorum manu terram meam ingressus est; sed  
nunquam de præda spoliisque meis, hominumque  
meorum captura gavisus est. Cum grandi pompa  
minisque terribilibus plerumque fines meos intravit;  
sed nunquam latus, nec sine dedecore ad sua re-  
pedavit. Plures secum probitate valentes luc addu-  
xit, quos quia meo meoru[m]que gladio, proh dolor!  
pericrunt, non reduxit.

Quondam nimis contra me iuflammatus ingen-  
tem exercitum Gallia in duas partes dimisit rex  
Henricus, ut nostros oppimeret fundos geminis  
irruptionibus. Ipse unam phalangem in Ebroicensi  
diœcesim, ut usque ad Sequanam omnia devastaret,  
introduxit; aliamque Odoni fratri suo ac Rainaldo  
de Claromonte, et duobus consulibus, Radulfo de  
Monte Desiderii atque Widoni de Pontivo, commen-  
davit, ut per vada Eptæ Neustriam cito introirent,  
Brium et Calcegium, totumque Rothomagensem  
[Calogium atque Rot.] pagum invaderent, ferro et  
flamme, necne rapinis usque ad mare penitus de-  
vastarent. Hæc itaque compierens ego econtra non  
seguis processi, contra regis mapalia per litus  
Sequanæ cum meis me semper opposui et ubicunque  
conaretur cespitem meum depopulari, armis et  
ferro calumniam paravi. Robertum vero Aucesium  
comitem et Rogerium de Mortuomari, aliosque mi-  
litæ probatissimos nisi contra Odonem ejusque  
legiones. Qui dum penes castrum quod Mortuum

mare dicitur occurrisse Franci, utriusque partis agminibus paratis, terrible prælum commissum est, et ex utraque parte multum sanguinis effusum est. Utrobius enim bellatores erant strenui et usque ad mortem cedere nescii. Illic saeuent Galli pro cupidine acquirendi; illinc feriunt Northmanni sive ferventes evadendi et se suosque lares defendendi. Tandem, juvante Deo, vicere Northmanni, et fugere Franci. Hoc itaque bellum trans Sequanam in hieme ante Quadragesimam fecere, octavo anno post bellum Walesdunense. Tunc Wido Pontivus comes captus est et Odo cum Rainaldo aliisque qui velocitate pedum viguerunt fugatus est. Rodulphus quoque comes pariter caperetur, nisi Rogerius princeps militia meæ illi suffragaretur; hominum enim jamdudum illi fecerat. In tali ergo necessitate pulchrum illi et competens servitium impendet, dum in castro suo illum triduo protexit et postea salvum ad sua perduxit. Pro hac offensa Rogerium de Northmannia ejeci, sed paulo post reconciliatus illi cæterum honorem reddidi. Castrum tamen Mortui maris in quo inimicum meum salvavit, illi jure, ut reor, abstuli; sed Willem de Guarennæ consanguineo ejus, tironi legitimo dedi. Widonem vero comitem Bajocis, quandiu placuit, in carcere habui et post duos annos hominum ab eo tali tenore recepi, ut exinde mihi semper fidelis existeret et militare servitium, ubi jussissem, cum centum milibus mihi singulis annis exhiberet. Deinde muneribus illum magnis donavi et honoratum cum pace dimisi.

Peracto certamine, mox ut certos rumores compiri, per Radulphum de Tœnia quæ trans Sequanam contigerat regi Francorum mandavi. Quibus auditis ille protinus noctu surrexit et cum exercitu suo velociter aufugit, nec unquam postea securus in terra mea pernoctavit. Sic a pueritia mea innumeris pressuris undique impeditus sum, sed per gratiam Dei de omnibus honorifice ereptus sum. Invidiosus igitur omnibus vicinis meis factus sum, sed auxiliante Deo, in quo semper spem meam posui, a nullo superatus sum. Hoc saxe senserunt Britones et Andegavenses. Hoc astipulantur Franci atque Flandrenses. Hoc graviter experti sunt Angli et Cenomannenses.

Goisfredus Martellus comes Andegavorum et Conanus princeps Britonum atque Robertus Fresio satrapa Morinorum mihi multis macbinationibus insidiati sunt. Sed, custodiente Deo, licet multum operassent et plures insidias perstruxissent, namquam voli compotes effecti sunt. Diadema regale, quod nullus antecessorum meorum gessit, adeptus sum, quod divina solummodo gratia non jus contulit hereditarium. Quantos ultra mare labores et periculosus conflictus pertulerim contra Exonios, Cestrenses et Nordanumbros, contra Scotos et Guallos, Northwigenas et Dacos et contra cæteros adversarios, qui conabantur me regno Angliæ spoliare, difficile est enarrare, in quibus omnibus provenit mihi sors

A victoriæ. Sed quamvis super hujusmodi triumphis humana gaudeat aviditas, me tamen intrinsecus pungit et mordet formidinis anxietas, dum perpendo quod in omnibus his grassata est sæva temeritas. Unde vos, o sacerdotes et ministri Christi, suppliciter obsecro, ut orationibus vestris me commendatis omnipotenti Deo, ut peccata quibus admodum premor ipse remittat, et per suam infatigabilem clementiam inter suos me salvum faciat. Thesauros quoque meos jubeo dari ecclesiis et pauperibus, ut quæ congesta sunt ex facinoribus, dispergantur in sanctis sanctorum usibus. Debetis enim recolere quam dulciter vos amavi et quain fortiter contra omnes æmulos defensavi.

Ecclesiam Dei, matrem scilicet nostram, nonquam violavi; sed ubique, ut ratio exigit, desideranter honoravi. Ecclesiasticas dignitates nonquam venundedi. Simoniam detestatus semper refutavi. In electione personarum vitæ meritum et sapientie doctrinam investigavi, et, quantum in me fuit, omnium dignissimo Ecclesiæ regimen commendavi. Hoc nimirum probari potest veraciter in Lanfranco Cantuariensi archipræsule, hoc in Anselmo Beccensi abate, hoc in Gerberto Fontanelense et Durando Troarnense, et in aliis multis regni mei doctoribus, quorum celebris laus personat in ultimis, ut credo, terræ finibus. Tales socios ad colloquium elegi, in horum contubernio veritatem et sapientiam inveni; ideoque semper gaudens optabam eorum consiliis persfui.

Novem abbatiæ monachorum et una sanctimonialium quæ a patribus meis in Northmannia fundate sunt, me adjuvante, cum auxilio Dei creverunt, et gloriose multarum augmentis rerum quas dedi magnificatæ sunt. Deinde ducatus mei tempore, decem et septem monachorum atque sanctimonialium sex cœnobia constructa sunt, ubi magnum servitium et plures eleemosynæ pro summi Regis amore quotidie fiunt. Hujusmodi castris munita est Northmannia, et in his discunt terrigenæ præliari contra dæmones et carnis vitia. Horum quippe aut ego, inspirante Deo, sui conditor aut fundator, servidus adjutor, benevolus inventor. Omnes queque res quas in terris vel aliis redditibus proceres mei Deo et D sanctis ejus dederunt pro salute spirituali in Neustria et Anglia benigniter concessi, et chartas largitionum contra omnes æmulos et infestatores principali auctoritate gratis confirmavi.

Hæc studia sectatus sum a primævo tempore, hæc hæredibus meis relinquendo omni tempore, in his, filii mei, me jugiter sequimini, ut hic et in ævum coram Deo et hominibus honoremini. Hoc præcepit vos, viscera mea, communio, ut bonorum et sapientum indesinenter inhæratis sodalitio et eorum in omnibus, si diu gloriosi vultis persistere, obediatis imperio. Piorum sophistarum doctrina est bonum a malo discernere, justitiam omnimodis tenere, nequitiamque omni molimine cavere, infirmis et pauperibus ac justis parcere et subvenire, super-

bos et inquos comprimere ac debellare, et ab infestatione simplicium refrenare, ecclesiam sanctam devote frequentare, divinitatis cultum super omnes divitias amare et divinæ legi nocte dieque, et in adversis et prosperis, infatigabiliter obtemperare.

Ducatum Northmanniæ, antequam in Epitomo Senlac contra Heraldum certassem, Roberto filio meo concessi, quia primogenitus est. Hominium pene omnium hujus patriæ baronum jam recepit. Concessus honor nequit astrahi. Sed indubitanter scio quod vere misera erit regio quæ subjecta fuerit ejus dominio. Superbus enim est, et insipiens nebuloso trucique diu plectendus infortunio. Neminem Angli regni constituo hæredem, sed aeterno Conditori, cujus sum et in cuius manu sunt omnia, illud commendo. Non enim tantum decus hæreditario jure possedi, sed diro conflictu et multa effusione humani cruris perjurio regi Heraldu abstuli, et interfectis vel effugatis sautoribus, ejus dominatur meo subegi. Naturales regni filios plus æquo exosos habui. Nobiles et vulgares crudeliter vexavi. Injuste multos exhaereditavi, innumeros maxime in pago

A Eboracensi, tamen seu ferro mortificavi. Dei enim et trans Humbranæ gentes exercitum Sueni Danorum regis contra me suscepserunt et Robertum de Guminis cum mille militibus intra Dunelmum, aliosque proceres meos et tirones probatissimos in diversis locis peremerunt. Unde immoderato furore commotus in boreales Anglos ut vesanus leo properavi. Domos eorum jussi, segatesque et omnem apparatus atque suppellectilem confestim incendi et copiosos armentorum pecudumque greges passim mactari. Multitudinem itaque utriusque sexus tam dire famis mucrone multati. Et sic multa millia pulcherrimæ gentis senum juvenumque, pro dolor funestus trucidavi. Fasces igitur hujus regni, quos cum tot peccatis obtinui, nulli audeo tradere, nisi Deo soli; ne post funus meum adhuc deteriora fiant occasione mei. Willelmum filium meum, qui mihi a primis annis semper inhæsit et mihi pro posse suo per omnia libenter obedivit, opto in Spiritu Dei diu valere et in regni solio, si Dei voluntas est, feliciter fulgere.

B

## WILLELMI CONQUESTORIS EPISTOLÆ.

### EPISTOLA PRIMA.

AD GREGORIUM VII PONTIFICEM ROMANUM.

(*Vide in Gregorio VII, Patrologiæ tom. CXLVIII, col. 748.*)

### EPISTOLA II.

AD JOANM ABBATEM FISCAMENSEM.

(*Vide Patrologiæ tom. CXLVII, col. 463.*)

### EPISTOLA III.

AD CLERICOS ET LAICOS PER ANGLIAM CONSTITUTOS.

(Edidit SELDEN in notis ad Eadmeri *Hist. novor.*, Append. ad Opp. Lanfranci ed. 1675, pag. 113.)

WILLELMUS, Dei gratia rex Anglorum, tam clericis quam laicis per Angliam constitutis, salutem.

Notum sit vobis me concessisse et confirmasse, assensu Lanfranci archiepiscopi Cantuariensis, et Stigandi episcopi Cicestrensis, et consilio etiam episcoporum ac baronum meorum, ut ecclesia sancti Martini de Bello, quam fundavi ex voto ob victoriæ quam mihi Deus in eodem loco contulit, libera sit et quieta in perpetuum ab omni servitute et omnibus quæcumque humana mens exagitare potest, cum omnibus dignitatibus et consuetudinibus regalibus quas ei regali auctoritate concessi, sicut chartæ meæ testantur. Volo itaque, et firmiter præcipio, quatenus ecclesia illa, cum leuga circumquaque adjacente, libera sit ab omni dominatione et oppressione episcoporum, sicut illa quæ mihi coronam tribuit, et per quam viget decus nostri regiminis. Non licet episcopo Cicestrensi, quamvis

C in illius diœcesi sit, in ecclesia illa, vel in manerii ad eam pertinentibus ex consuetudine hospitari, contra voluntatem abbatis; nec ordinationes alias ibidem facere, nec abbatiam in aliquo gravare. Sed neque super illam dominationem aliquam, aut vim, vel potestatem exerceat; sed, sicut mea dominica capella, libera sit omnino ab omni ejus exactione. Ad synodus vero abbas ire non summoneatur nec compellatur, nisi propria voluntate pro aliquo negotio ire voluerit. Nec monachos suos ubi sibi opportunius viderit, ad sacros ordines promoveri facere prohibeatur. Nec altarium sacramentes, confirmationes, vel quaslibet episcopales benedictiones, abbatis vel monachorum requisitione a quolibet episcopo ibidem libere fieri, ab aliquo contradicatur. Hoc etiam regali auctoritate et episcoporum ac baronum meorum attestatione constituo, quatenus abbas ecclesiæ sue et leuga circumiacentis per omnia judex sit et dominus. Defunctio abbate, do eadem ecclesia abbas eligatur, nisi forte (quod absit) ibidem idonea persona reperiri non possit. Hanc constitutionem meam, sic voto et regali auctoritate confirmatam nullus successorum meorum violare vel imminuere presumat. Quicunque igitur contra libertates vel dignitates ejusdem ecclesiæ fecerit, forisfacturæ regiæ coronæ subjaceat. Hujus rei testes sunt Lanfrancus archiepiscopus Cantuariensis, Stigandus Cicestrensis episcopus, Walkenius episcopus Winton., Wulstanus Wigorn. episcopus.